

THỰC HIỆN DÂN CHỦ?

TRONG CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC
Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

NHÀ XUẤT BẢN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA

**THỰC HIỆN DÂN CHỦ
TRONG CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC
Ở NƯỚC TA HIỆN NAY**

**Biên mục trên xuất bản phẩm của
Thư viện Quốc gia Việt Nam**

Đông Văn Quân

Thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay /
Đông Văn Quân. - H. : Chính trị Quốc gia, 2014. - 256tr. : 21cm

1. Dân chủ 2. Trường đại học 3. Việt Nam

378.597 - dc23

CTH0104p-CIP

Mã số: $\frac{3.378 (V)}{CTQG - 2014}$

TS. ĐỒNG VĂN QUÂN

**THỰC HIỆN DÂN CHỦ
TRONG CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC
Ở NƯỚC TA HIỆN NAY**

NHÀ XUẤT BẢN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA – SỰ THẬT
Hà Nội – 2014

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Sau 25 năm thực hiện cuộc vận động dân chủ và 14 năm thực hiện *Quy chế thực hiện dân chủ trong hoạt động của nhà trường*, bầu không khí dân chủ trong các trường đại học nước ta đã được cải thiện đáng kể; các nội dung và cơ chế thực hiện dân chủ đã dần dần được làm sáng tỏ... Tuy nhiên, việc thực hiện *Quy chế thực hiện dân chủ trong hoạt động của nhà trường* ở các trường đại học nước ta hiện nay vẫn còn nhiều thiếu sót, dân chủ mới được thể hiện chủ động từ phía nhà trường bằng hệ thống các văn bản nên còn mang tính áp đặt; việc vi phạm quy chế dân chủ, hạn chế quyền làm chủ của cán bộ, giảng viên, sinh viên còn diễn ra khá phổ biến ở nhiều trường đại học; lãnh đạo của nhiều trường thực hiện không đúng quy trình xây dựng và thông qua quy chế dân chủ, quy chế làm việc, quy chế chi tiêu nội bộ nên dân chủ nhiều nơi còn mang tính hình thức; quyền tự chủ của nhà trường và các đơn vị trong trường còn bị hạn chế bởi các quy định mang tính hành chính nặng nề, được áp đặt từ trên xuống.

Việc thực hiện đổi mới giáo dục đại học trong bối cảnh quốc tế hóa hiện nay đòi hỏi phải tăng cường tính tự chủ, tự chịu trách nhiệm của các nhà trường đại học trước xã hội; nâng cao tính tự chủ, năng lực sáng tạo của đội ngũ giảng viên và cán bộ quản lý giáo dục trong giảng dạy và nghiên cứu khoa học; đề cao tính tự giác, tự quản và năng lực sáng tạo của sinh viên trong

học tập, rèn luyện. Thực tiễn này đòi hỏi các nhà trường đại học nước ta phải mở rộng hơn nữa việc thực hiện dân chủ ở tất cả các đối tượng và trong mọi lĩnh vực hoạt động của nhà trường.

Nhằm giúp bạn đọc có thêm tài liệu nghiên cứu về vấn đề thực hiện dân chủ trong các trường đại học, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia - Sự thật xuất bản cuốn sách ***Thực hiện dân chủ trong các trường đại học ở nước ta hiện nay*** của TS. Đồng Văn Quân, cán bộ hiện đang công tác tại Trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên.

Cuốn sách phân tích cơ sở lý luận của việc thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay; làm rõ thực trạng, nguyên nhân của những thành tựu và yếu kém trong quá trình thực hiện dân chủ ở các trường đại học; trên cơ sở đó, cuốn sách đề xuất một số giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả quá trình thực hiện dân chủ ở các trường đại học nước ta hiện nay.

Xin trân trọng giới thiệu cuốn sách với bạn đọc.

Tháng 4 năm 2014

NHÀ XUẤT BẢN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA - SỰ THẬT

Chương I

MỘT SỐ VẤN ĐỀ LÝ LUẬN VỀ THỰC HIỆN DÂN CHỦ Ở CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC NƯỚC TA HIỆN NAY

I- SỰ HÌNH THÀNH VÀ PHÁT TRIỂN CỦA KHÁI NIỆM DÂN CHỦ

1. Khái niệm dân chủ

a) Dân chủ là gì?

Dân chủ là một chủ đề quan trọng của các khoa học xã hội. Vấn đề dân chủ luôn luôn gắn liền với quyền sống, quyền tự do của con người. Tuy nhiên, dân chủ không phải là cái tự nhiên sẵn có của xã hội, mà là một sản phẩm của lịch sử, là kết quả của cuộc đấu tranh chống độc quyền chuyên chế, chống áp bức, bóc lột của nhân dân. Vì vậy, khái niệm dân chủ với tính cách là một khái niệm chính trị chỉ thực sự hình thành trong các xã hội có giai cấp và luôn mang nội dung giai cấp.

Theo *Từ điển bách khoa Việt Nam*, "dân chủ, hình thức tổ chức thiết chế chính trị của xã hội dựa trên việc

thừa nhận nhân dân là nguồn gốc của quyền lực, thừa nhận nguyên tắc bình đẳng và tự do"¹. Như vậy, dân chủ trước hết là một khái niệm chính trị dùng để chỉ một chế độ chính trị mà trong đó có sự tham gia của nhân dân vào quá trình quản lý xã hội ở những mức độ khác nhau: thừa nhận sức mạnh quyền lực của nhân dân như là một tiêu chí để nhà nước dựa vào đó mà đề ra những chủ trương, chính sách tương ứng; thừa nhận quyền tự do, quyền bình đẳng của nhân dân trong một khuôn khổ nhất định.

Theo Chủ tịch Hồ Chí Minh, dân chủ luôn luôn có hai mặt, đó là: "dân là chủ" và "dân làm chủ". Quan niệm này vừa đảm bảo tính khoa học, tính hiện đại, vừa kế thừa một cách sáng tạo các quan điểm của nhân loại về dân chủ.

Khía cạnh thứ nhất của dân chủ: "dân là chủ" nói lên dân là chủ thể của quyền lực, quyền lực thuộc về nhân dân, bởi vì nhân dân là sức mạnh. Nếu được dân tin, dân theo, dân ủng hộ thì chính quyền mới đứng vững. Ngược lại, mất lòng tin của dân là mất tất cả.

Khía cạnh thứ hai của dân chủ: "dân làm chủ" nói lên nội dung cơ bản của dân chủ, đó là dân phải được làm chủ vận mệnh của mình, làm chủ quyền lực của mình, làm chủ xã hội nói chung.

Hai mặt của dân chủ không phải lúc nào cũng thống nhất với nhau. Vấn đề "dân là chủ", "dân là gốc" đã được

1. Hội đồng quốc gia chỉ đạo biên soạn Từ điển bách khoa Việt Nam: *Từ điển bách khoa Việt Nam*, Trung tâm biên soạn Từ điển bách khoa Việt Nam. Hà Nội, 1995, t.1, tr.653.

thừa nhận từ rất sớm trong lịch sử. Còn vấn đề "dân làm chủ", "dân làm gốc" thì chỉ có chế độ dân chủ mới từng bước đảm bảo quyền của người dân được tham gia vào các công việc quản lý nhà nước, quản lý xã hội với những mức độ và hình thức khác nhau.

Ngày nay, khái niệm dân chủ về cơ bản vẫn hàm nghĩa là "*mọi quyền lực đều thuộc về nhân dân*", nhưng có những thay đổi trong quan niệm về nhân dân và quyền lực nhân dân theo hướng ngày càng được mở rộng hơn. Vì vậy, khái niệm dân chủ hiện nay trở nên rất phức tạp, bao gồm nhiều nghĩa khác nhau như: dân chủ là một chính thể hiện thực (nền dân chủ); dân chủ là một hiện thực chính trị (chế độ dân chủ); dân chủ là một hiện thực kinh tế (thị trường tự do); dân chủ là một hiện thực xã hội (xã hội công dân, tổ chức xã hội, tổ chức phi chính phủ...); dân chủ là một trạng thái quan hệ quốc tế (quyền tự quyết dân tộc, bình đẳng dân tộc...); dân chủ là một triết thuyết chính trị...

Về mặt triết học, dân chủ được thể hiện trên các phương diện chủ yếu như: thừa nhận quyền tự do cá nhân, nhưng không vi phạm tính tất yếu xã hội mà tự do phải là "cái tất yếu đã được nhận thức và được vận dụng đúng đắn"; quyền bình đẳng về điều kiện phát triển của mọi chủ thể, của từng cá nhân và suy rộng ra là quyền bình đẳng của mọi dân tộc; sự thống nhất trong tính đa dạng, trong đó quyền tự do cá nhân thể hiện tính đa dạng, còn bình đẳng về điều kiện nói lên cái chung, cái phổ biến của dân chủ.

Khái niệm dân chủ lần đầu tiên xuất hiện ở Hy Lạp cổ đại. Theo tiếng Hy Lạp, *demos kratos* (dân chủ) có nghĩa là quyền lực thuộc về nhân dân. Khái niệm này ra đời trong cuộc đấu tranh của phái chủ nô dân chủ chống lại giới chủ nô quý tộc. Chế độ thành bang của Hy Lạp cổ đại đã tạo ra hai thể chế chính trị đối lập nhau là thể chế dân chủ (được thiết lập ở thành bang Aten) và thể chế quân chủ (được thiết lập ở thành bang Spéc). Nền dân chủ chủ nô tuy còn rất hạn chế (chỉ dành riêng cho những người tự do - khoảng 2 vạn người ở thành bang Aten, mà không dành cho nô lệ - chiếm số đông ở thành bang này), nhưng đã thể hiện rõ tính tích cực, tiến bộ của mình. Thông qua hình thức bầu trực tiếp để nhân dân cử ra đại diện quyền lực cho mình trong các nghị viện; những việc lớn của thành bang như chiến tranh, lễ hội... đều thông qua đại hội toàn thể để quyết định. Ở Cộng hòa La Mã, thông qua các đại hội toàn dân được tổ chức ở quảng trường La Mã hoặc trên cánh đồng thần Mars để quyết định về các đạo luật, bầu các thủ lĩnh hay giải quyết các vấn đề có liên quan đến châu Âu...

Kể từ khi xuất hiện đến nay, trải qua hơn hai nghìn năm phát triển lịch sử, nền dân chủ đã trải qua nhiều loại hình khác nhau với những biểu hiện khác nhau về nội dung, hình thức, với những tính chất và mức độ khác nhau.

Ngay trong chế độ chiếm hữu nô lệ, nền dân chủ cổ đại đã dần dần bị biến dạng, giai cấp thống trị dần dần thu tóm quyền lực vào tay mình, trở thành lực lượng đối